

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-38-13
Otsuse kuupäev	7. veebruar 2014
Kohtukoosseis	Eesistuja Priit Pikamäe, liikmed Ott Järvesaar, Lea Kivi, Lea Laarmaa ja Jüri Põld
Kohtuasi	Riigilõivuseaduse § 56 lg 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 400 000 krooni kuni 450 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 45 000 krooni
Menetluse alus	Tallinna Ringkonnakohtu 27. augusti 2013. a määrus tsiviilasjas nr 2-09-55000
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 400 000 krooni kuni 450 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 45 000 krooni.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Rotermann City Osaühing esitas 21. oktoobril 2009 Harju Maakohtule hagi Osaühingu Laesson & Partnerid (kostja I) ning Tuulikki Laessoni (kostja II) vastu 468 818 krooni suuruse kahju hüvitamise ja viiviste nõudes. Hageja tasus hagiavalduse esitamisel riigilõivu 50 000 krooni.
2. Harju Maakohus rahuldab 14. märtsi 2011. a otsusega tsiviilasjas nr 2-09-55000 osaliselt hagi kostja I vastu ja jättis kostja II vastu hagi rahuldamata. Kohus jättis hageja menetluskuludest 22% hageja enda ja 78 % kostja I kanda. Hageja kanda jäid ka kostja II menetluskulud.
3. Tallinna Ringkonnakohus jättis 15. novembri 2011. a otsusega maakohtu otsuse muutmata ning kostja I apellatsioonkaebuse ja hageja vastuapellatsioonkaebuse rahuldamata. Ringkonnakohus jättis apellatsiooniastme menetluskuludest 5% hageja ja 95% kostja I kanda.
4. Harju Maakohtu 14. märtsi 2011. a ja Tallinna Ringkonnakohtu 15. novembri 2011. a otsused jõustusid 5. märtsil 2012.
5. Hageja esitas 28. märtsil 2012 Harju Maakohtule avalduse menetluskulude rahaliseks kindlaksmääramiseks tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 174 kohaselt. Kostja I esitas 25. juunil 2012 vastuväite hageja menetluskulude kindlaksmääramise avaldusele, märkides muuhulgas seda, et hagiavalduselt tasutud riigilõiv 50 000 krooni (3195 eurot 58 senti) on põhiseadusega vastuolus.

6. Harju Maakohus rahuldab 11. septembri 2012. a määrusega hageja avalduse osaliselt. Kostjad I ja II esitasid maakohtu määruse peale määruskaebuse, milles leidsid muuhulgas, et hagiavalduselt tasutud riigilõiv on põhiseadusega vastuolus. Harju Maakohus jäi oma seisukohtade juurde ja saatis kostjate määruskaebuse lahendamiseks Tallinna Ringkonnakohtule.

7. Tallinna Ringkonnakohus jättis 20. detsembri 2012. a määrusega kostjate määruskaebuse rahuldamata ja Harju Maakohtu 11. septembri 2012. a määruse muutmata. Ringkonnakohus leidis, et hageja tasus hagiavalduselt lõivu 50 000 krooni (3195 eurot 58 senti) hagi esitamise ajal kehtinud riigilõivuseaduse lisas 1 sätestatud määra kohaselt ja lõivu suurust määranud sätet ei ole põhiseadusvastaseks tunnistanud. Samuti ei ole asjakohases menetluses jäetud kohaldamisele kuulunud sätet kohaldamata ega algatatud selle põhiseaduspärasuse kontrollimiseks põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust. Ringkonnakohus oli seisukohal, et määruskaebuse lahendamisel ei tule riigilõivu suurust ettenägevat normi kohaldada ja ringkonnakohtul ei ole alust anda hinnangut selle põhiseadusele vastavusele.

8. Kostja I esitas Tallinna Ringkonnakohtu määruse peale määruskaebuse Riigikohtule. Kostja I leidis, et ringkonnakohus oleks pidanud hindama riigilõivu suurust ettenägeva sätte põhiseaduspärasust.

9. Riigikohtu tsiviilkolleegium rahuldab 12. juuni 2013. a määrusega tsiviilasjas nr 3-2-1-68-13 kostja I määruskaebuse, tühistas Tallinna Ringkonnakohtu 20. detsembri 2012. a määruse ja saatis asja uueks läbivaatamiseks samale ringkonnakohtule.

10. Riigikohtu tsiviilkolleegium leidis, et kostjal I ei olnud võimalust tugineda hagiavalduse esitamise ajal kehtinud riigilõivuseaduse sätete põhiseadusvastasusele, mis nägid ette hagiavalduse esitamisel riigilõivu tasumist. Sellise taotluse esitamine osutus võimalikuks alles pärast otsuste jõustumist 5. märtsil 2012, kui hageja esitas menetluskulude kindlaksmääramise avalduse ja taotles hagi esitamisel tasutud riigilõivu 50 000 krooni (3195 euro 58 senti) väljamõistmist kostjalt I. Kuivõrd kostjal I ei olnud põhimenetluse ajal alust tugineda hagiavalduse esitamisel riigilõivu tasumist ettenägevate sätete põhiseadusvastasusele, oli kohtul kohustus sätete põhiseaduspärasust kontrollida menetluskulude kindlaksmääramise avalduse lahendamisel. Tsiviilkolleegium rõhutas, et asja uuel läbivaatamisel peab ringkonnakohus nende sätete põhiseaduspärasust hindama (Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12. juuni 2013. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-68-13, punkt 15).

11. Lisaks sellele tõi Riigikohtu tsiviilkolleegium välja, et Harju Maakohus on 14. märtsi 2011. a otsuse päises hagi hinnaks märkinud 28 462 eurot 35 senti (seega 445 339 krooni). Kolleegium leidis, et sellest hagi hinnast tuleb lähtuda ka menetluskulude kindlaksmääramisel. Lähtudes hagi hinnast 445 339 krooni, tuli RLS § 56 lg 1 kohaselt koostoimes lisaga 1 (1. oktoobrist 2009 kuni 22. oktoobrini 2009 kehtinud redaktsioonis) tsiviilasjas hinnaga kuni 450 000 krooni tasuda riigilõivu 45 000 krooni. Hinnates riigilõivuseaduse sätete põhiseaduspärasust, tuleks lähtuda maakohtu otsuses märgitud hagi hinnast ja sätete põhiseaduspärasuse kontrollimisel riigilõivu määrast 45 000 krooni (2876 eurot 2 senti).

RINGKONNAKOHTU LAHEND

12. Tallinna Ringkonnakohus tühistas 27. augusti 2013. a määrusega tsiviilasjas nr 2-09-55000 Harju Maakohtu 11. septembri 2012. a määruse osaliselt ja tegi asjas uue määruse, millega rahuldab hageja menetluskulude kindlaksmääramise avalduse osaliselt. Ringkonnakohus lähtus Harju Maakohtu 14. märtsi 2011. a otsuse päises olevast hagi hinnast 28 462 eurot 35 senti ja juhindus riigilõivu määra põhiseaduspärasuse hindamisel Riigikohtu praktikast riigilõivuseaduse põhiseadusele vastavuse kontrolli asjades.

13. Ringkonnakohus tunnistas põhiseaduse vastaseks ning jättis kohaldamata 1. oktoobrist 2009 kuni 22. oktoobrini 2009 kehtinud riigilõivuseaduse redaktsiooni § 56 lg 1 ja lisa 1 koostoimes osas,

milles need nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga kuni 450 000 krooni hagiavalduselt riigilõivu 45 000 krooni.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

14. Riigikogu põhiseaduskomisjon on seisukohal, et enne 1. juulit 2012 kehtinud riigilõivud olid põhiseadusega vastuolus.

15. Hageja Rotermann City OÜ leiab, et vaidlusalused sätted ei ole asjassepuutuvad ega põhiseadusvastased.

16. Õiguskantsler on seisukohal, et vaidlusalused sätted on vastuolus põhiseaduse (PS) § 15 lg 1 esimese lausega ning §-ga 11.

17. Justiitsminister leiab, et vaidlusalused sätted olid põhiseadusega kooskõlas. Riigilõivud on kehtestatud menetlusökonoomia tagamiseks, mis on põhiseaduslik õigusväärtus. Lõivu määra sõltuvusse seadmine hagi hinnast aitab tagada, et hagi nõutav summa rajaneb kahju läbimõeldud arvestusel. Samuti sooviti lõivu määrad muuta tsiviilasjade lahendamisel võimalikult kulupõhiseks. Kuna on olemas õiguslik mehhanism maksejõuetu isiku riigilõivu tasumisest vabastamiseks, oli vaidlusalune riigilõivu määr ministri hinnangul proportsionaalne vahend eesmärgi saavutamiseks.

KOHALDAMATA JÄETUD SÄTTED

18. Riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; RT I, 22.12.2010, 1) § 56 "Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine" lg 1:

"Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana."

19. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde "Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses (kroonides)" (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010) väljavõte:

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
400 000	[---]
450 000	45 000

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

20. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema vaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lg 2).

21. Tallinna Ringkonnakohus tunnistas vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted põhiseaduse vastaseks ja jättis kohaldamata 27. augusti 2013. a määrusega tsiviilasjas nr 2-09-55000, vaadates läbi hageja Rotermann City OÜ avaldust menetluskulude rahaliseks kindlaksmääramiseks.

22. Kolleegium leiab, et hageja avalduse lahendamisel Tallinna Ringkonnakohtus olid RLS § 56 lg 1 koos lisaga 1 alates 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis asjassepuutuvad sätted osas, mis nägid ette, et hagiavalduselt hagi hinnaga üle 400 000 krooni kuni 450 000 krooni tuleb tasuda riigilõivu 45 000 krooni. Kolleegium nõustub Riigikohtu tsiviilkolleegiumiga, kes leidis kostja I määruskaebust läbi vaadates, et kuivõrd kostjal I ei olnud põhimenetluse ajal alust tugineda hagiavalduse esitamisel riigilõivu tasumist ettenägevate sätete põhiseadusvastasusele, oli kohtutel kohustus sätete põhiseaduspärasust kontrollida menetluskulude kindlaksmääramise avalduse lahendamisel. Tsiviilkolleegium märkis, et asja uuel läbivaatamisel

Tallinna Ringkonnakohtus peab kohus hindama nende sätete põhiseaduspärasust (Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12. juuni 2013. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-68-13, punkt 15).

23. Põhiõiguse riive on selle kaitseala iga ebasoodus mõjutamine (vt alates Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 6. märtsi 2002. a otsusest asjas nr 3-4-1-1-02, punkt 12). Kostja I on praegusel juhul olukorras, kus temal tuleb hagejale hüvitada 78% hagiavalduse esitamisel tasutud riigilõivust 45 000 krooni, mida Tallinna Ringkonnakohtus pidas põhiseadusvastaseks.

24. Hagiavalduselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad hagejate puhul eeskätt PS § 15 lg 1 esimeses lauses tagatud igatüüpe põhioigust pöörduda oma õiguste rikkumise korral kohtu poole (vt Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. a otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 22.1). Kolleegium on seisukohal, et hagejal tasuda ja kostjal hüvitada tuleva riigilõivu määra põhiseaduspärasust peab olema võimalik hinnata ühesuguste põhiseaduslike kriteeriumite (samade põhiseaduse sätete) alusel.

25. Kolleegium leiab, et kostja kohustus hüvitada hagejale riigilõiv, mille hageja tasus hagiavalduse esitamisel, riivab PS §-s 14 ja § 15 lg-s 1 koostoimes tagatud üldist põhioigust tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele (vt nt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 17. juuli 2009. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-6-09, punktid 15, 20 ja 22; Riigikohtu üldkogu 22. märtsi 2011. a otsus haldusasjas nr 3-3-1-85-09, punktid 72 jj; 10. aprilli 2012. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-2-2-11, punktid 50 jj).

26. Selle menetlusliku põhioiguse eesmärgiks on avada tee isiku põhioiguste teostamiseks ja kaitsmiseks ning sellest tuleneb seadusandja kohustus kehtestada õigusnormid, mis tagavad tõhusa võimaluse isikul oma õigusi kohtus kaitsta, samuti õigusemõistmise õigluse (Riigikohtu üldkogu 10. aprilli 2012. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-2-2-11, punkt 51). PS §-s 14 ja § 15 lg-s 1 tagatud põhioigus hõlmab ka õiguse ausale kohtumenetlusele, mis nõuab muuhulgas kohtumenetluse poolte protsessuaalset võrdsust. Õigusemõistmise võrdõiguslikkuse põhimõte on sätestatud ka TsMS §-s 7, mille kohaselt on tsiviilkohtumenetluse pooled ja muud isikud seaduse ja kohtu ees võrdsed.

27. Kolleegium leiab, et kui hageja puhul avaldab riigilõiv otseselt takistavat mõju kohtusse pöördumisel, võib riigilõiv avaldada heidutavat mõju ka kostjale. Kostja peab pooltevahelise vaidluse kohtusse jõudes arvestama, et juhul, kui ta jääb vaidluses alla, jäävad tema kanda kohtukulud, sealhulgas riigilõiv. Kohtuvaidluses kaotajaks jäämise korral riigilõivu kandmist saab kostja vältida üksnes siis, kui vaidlus ei jõuagi kohtusse. Seega riivab riigilõiv kui eelkõige hageja jaoks mõeldud menetluslik takistus ka kostja põhioigust sellele, et tema õigusi puudutav vaidlus saaks kohtus ausas menetluses õiglase lahenduse.

28. Kolleegium märgib, et ülemäärase riigilõivu väljamõistmine vähendab kostja vara ning takistab selle vaba kasutamist, riivates seega ka PS §-s 32 tagatud omandipõhioigust (vt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 12. septembri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-26-13, punkt 18).

29. PS §-s 14 ega § 15 lg-s 1 ole nimetatud põhioiguste piiramise võimalust. Seetõttu on neist sätetest tulenev üldine menetluslik põhioigus tagatud ilma seadusereservatsioonita ja selle piiramise õigustusena saab arvestada üksnes teisi põhioigusi või põhiseaduslikke väärtusi.

30. Riigikohus on leidnud, et tsiviilkohtumenetluses on riigilõivu esmaseks eesmärgiks tagada, et toiminguosaline hüvitaks riigi tehtava avalik-õigusliku toimingu kulutused kas täielikult või osaliselt. Lisaks sellele on riigilõivu eesmärk ka põhjendamatute ja pahatahtlike kaebuste esitamise

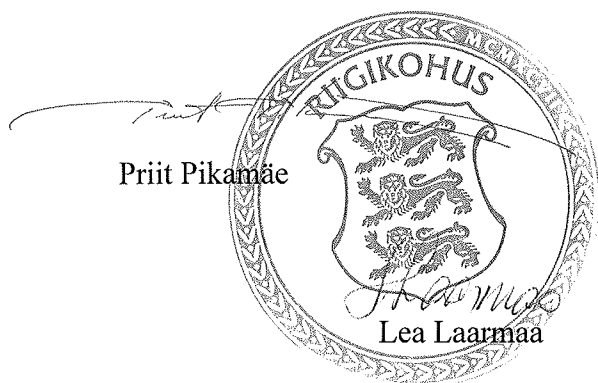
vältimine ehk menetlusökoonoomia (vt Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-62-10, punktid 44 ja 45).

31. Kolleegium leiab, et õigusemõistmise kulude kandmises osalemine on PS §-s 14 ja § 15 lg-s 1 tagatud üldise põhiõiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele riiveks legitiimne eesmärk ja seda ka juhul, kui hinnatakse, kas kostja kohustus hüvitada hagejale hagi esitamisel tasutud riigilõiv on põhiseaduspärane. Kolleegiumi hinnangul pole riive eesmärgina välistatud ka menetlusökoonoomia, kuivõrd ka kostja puhul võib riigilõiv avaldada heidutavat mõju ja ära hoida põhjendamatute vaidluste kohtusse jõudmise.

32. Riigikohus on korduvalt leidnud, et hagiavalduse esitamisele RLS § 56 lg-s 1 koostoimes lisaga 1 alates 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivu määrad olid põhiseadusvastased, kuna ei olnud menetlusökoonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks proportsionaalsed abinõud (vt nt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 4. novembri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-28-13, 11. juuni 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-15-13, 12. septembri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-26-13, 18. aprilli 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-5-13).

33. Eelviidatud otsuste õiguslikele põhjendustele tuginedes leiab kolleegium ka praeguses asjas, et tsiviilasjas hinnaga üle 400 000 krooni kuni 450 000 krooni hagiavalduselt tasuda tulnud riigilõiv 45 000 krooni ei ole menetlusökoonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks proportsionaalne abinõu. Tulenevalt PS §-s 14 ja § 15 lg-s 1 tagatud põhiõiguse ebaproportsionaalse riive kindlakstegemisest ei pea kolleegium vajalikuks eraldi käsitleda võimalikku omandipõhiõiguse riivet (sarnaselt nt Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-62-10, punkt 50).

34. Lähtudes eeltoodust ja juhindudes PSJKS § 15 lg 1 p-st 5, tunnistab Riigikohus, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lg 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis vastuolus PS §-ga 14, § 15 lg-ga 1 ja §-ga 11 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 400 000 krooni kuni 450 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 45 000 krooni.

Ott Järvesaar

Lea Kivi

Jüri Pöld